

УДК 330

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-270-3-160-164

РЗАЄВ Г. І., СЛИВА А. В.
Хмельницький національний університет

НАПРЯМИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ПІД КУТОМ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено теоретичні підходи до розуміння фінансової безпеки підприємства. Окреслено основні її характеристики. Доведено доцільність подальшого дослідження. Визначено напрями аналізу фінансової безпеки підприємства. Запропоновано досліджувати фінансову безпеку за характеристиками результативності його діяльності. Результатами діяльності підприємства доцільно вважати активи, пасиви, фінансові результати. Окреслено переваги та перспективи використання зазначених напрямів дослідження.

Ключові слова: фінансова безпека, активи та джерела їх фінансування, фінансовий стан, фінансовий результат, результативність діяльності.

RZAEV G., SLIVA A.
Khmelnitskyi National University

AREAS OF ANALYSIS OF THE ENTERPRISE'S FINANCIAL SECURITY AT THE CORNER OF THE PERFORMANCE OF ITS ACTIVITIES

The purpose of the article is to investigate the understanding of the essence of financial security of the enterprise. To substantiate the directions of financial security analysis at the angle of performance of the business entity.

The article explores theoretical approaches to understanding the financial security of an enterprise. The existing areas of financial security analysis are identified. Its main characteristics are outlined. Financial security is a state of financial, monetary, currency, banking, budgetary, tax, investment, customs and stock systems. The condition is characterized by balance, resistance to negative influences, ability to prevent threat. The existing areas of analysis are noted: financial condition and financial results of activity. The feasibility of further research has been proved. The directions of analysis of financial security of the enterprise are determined. It is suggested to study financial security according to the characteristics of its performance. It is advisable to consider assets, liabilities, financial results as the results of the enterprise activity. It is suggested to use the following types of analysis: horizontal, vertical, trend, comparative, factor. It is suggested to investigate the intensity of the dynamics of financial reporting indicators. The importance of analyzing the structure of reporting elements is emphasized. The expediency of forecasting by trend lines is proved. It is suggested to investigate relative indicators. The advantages and prospects of using these directions of research are outlined. Signs of efficiency of activity of the enterprise are substantiated. Possibilities and prospects of functioning are studied. It is proposed to monitor the characteristics of financial security. It is proposed to develop a system of measures and prevention. The expediency of minimizing the risk of functioning is substantiated.

Keywords: financial security, assets and sources of their financing, financial status, financial result, performance of activity.

Постановка проблеми. Забезпечення та підтримка фінансової безпеки є ваговим завданням для сучасних підприємств. Значна частина підприємств є збитковими, мають низький рівень ліквідності та платоспроможності. Для більшості підприємств характерно низький рівень рентабельності з її негативною динамікою. Значна частина підприємств мають великі обсяги дебіторської та кредиторської заборгованостей, незадовільну структуру своїх активів та джерел їх формування, брак чи відсутність власних оборотних коштів. Ситуація що склалася для більшості підприємств має негативний вплив на рівень фінансової безпеки господарюючих суб'єктів. Умови функціонування вітчизняних підприємств вимагають оперативності та конкретизації дослідження проблем оцінки та аналізу рівня фінансової безпеки підприємств. Важливим є обґрунтування вагомих напрямів аналізу фінансової безпеки, відповідно до зміни умов господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання та окремі проблеми оцінки фінансової безпеки розглядаються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Фінансова безпека як категорія розглядається під різними кутами зору. Так основні питання суті, значення, фінансової безпеки, її розуміння, управління нею вивчали такі науковці: О.В. Антонова, І.О. Бланк, Н.П. Владімірова, Д.О. Горелов, Л.В. Дікань, Є.П. Картузов, Т.Б. Кузенко, Ю.В. Лаврова, Л.О. Лігоненко, О.М. Марченко, В.В. Прохорова, І.О. Тарасенко, Н.В. Сабліна, Є.В. Філімонюк, Т.С. Чмир та ін.

Так Д.О. Горелов та Ю.В. Лаврова у своїх дослідженнях проводять аналіз сутнісних характеристик поняття «фінансова безпека підприємства» за сучасних умов [4]. Антонова О.В. вивчає систему критеріїв оцінки фінансової безпеки сучасних торговельних підприємств [1]. Фінансову безпеку підприємства та механізм її забезпечення вивчали Н.А. Ніколаєва, І.М. Панькевич [7]. Картузов Є.П. досліджує існуючі теоретичні підходи, поняття фінансова безпека, зміст, значення та окремі функціональні аспекти фінансової безпеки підприємства [6]. Теоретичні засади та основи управління фінансовою безпекою підприємства вивчали Є.В. Філімонюк, І.О. Тарасенко [10]. Чмир Т.С. розглядає сутність, мету та основні завдання підтримки фінансової безпеки підприємства [11]. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання на сучасному етапі розвитку економіки вивчали Л.В. Дікань, Н.П. Владімірова [5]. Розбіжності у напрямках досліджень проблем оцінки, аналізу, управління фінансовою безпекою породжує

ряд дискусійних питань, які потребують вирішення за сучасних умов. Наявність спірних питань підкреслюють актуальність теми та обумовлюють напрями її дослідження.

Формування цілей статті. Дослідити розуміння суті фінансової безпеки. Обґрунтувати напрями аналізу фінансової безпеки під кутом результативності діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. З метою забезпечення та підтримки фінансової безпеки підприємства є важливим, щоб воно ефективно розпоряджалося залученими коштами, що отримані з різних джерел, відповідно до складових економічного процесу, здійснювало свою прибуткову діяльність, з метою отримання економічної вигоди, в результаті всіх видів діяльності суб'єкта господарювання, щоб на перспективу отримати економічні позитивну динаміку оціночних показників у розрізі форм фінансової звітності.

Автори вважають, що фінансова безпека може бути визначена як стан найбільш ефективного використання інформаційних, фінансових показників, ліквідності та платоспроможності, рентабельності капіталу, що знаходиться в межах своїх граничних значень [11, с. 398].

З погляду статистики, фінансова безпека – такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і економічне зростання. Автор вважає що є доцільним на підприємстві для оцінки фінансової безпеки аналізувати фінансовий стан та фінансові результати діяльності підприємства. Запропонована системна оцінка фінансової безпеки підприємства, що повинна включати:

- оцінку його фінансової стійкості, фінансових результатів та потенціалу розвитку підприємства;
- аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства на предмет виявлення загроз його фінансовому стану та інтересам;
- оцінку потенціалу компенсації можливих збитків у разі реалізації загроз [4, с. 37].

Разом із цим, окресливши напрями оцінки фінансової безпеки підприємства, автор обґрунтовує виключно показники дослідження внутрішньої стійкості підприємства до зовнішніх та внутрішніх загроз.

На рівень фінансової діяльності підприємства і, відповідно, на стан його фінансової безпеки можуть впливати, як зовнішні, наприклад держава, ринок чи конкуренція, так і внутрішні чинники — рівень операційного та стратегічного фінансового менеджменту. При цьому важливо визначитися, що більше впливає на рівень фінансової безпеки підприємства — внутрішні чи зовнішні чинники. Це залежить від багатьох умов і для цього потрібно проводити аналітичні дослідження. На кожному підприємстві набір чинників і рівень впливу на фінансову безпеку буде різним. Відсутність фінансової безпеки, а інколи і низький її рівень призводить до поглинання чи банкрутства підприємства [7, с. 82].

З метою визначення рівня захищеності фінансових інтересів підприємства від загроз і виявлення резервів їх зміцнення дослідник пропонує широкий перелік коефіцієнтів за вищенаведеними групами, ґрунтуючись, тим самим, на фундаментальних засадах традиційного фінансового аналізу. Крім того автор вважає за необхідне не обмежуватись виключно коефіцієнтним підходом, але і аналізувати фінансову безпеку за допомогою горизонтального аналізу; вертикального аналізу; порівняльного аналізу та інтегрального методу. Таким чином, слід підкреслити, що автором пропонується комплексний підхід до оцінки фінансової безпеки, що передбачає використання не одного, а багатьох методів фінансового аналізу [6, с. 174].

Основна мета забезпечення фінансової безпеки впливає із сутності фінансової безпеки підприємства і полягає у безперервному й сталому підтриманні такого стану фінансової діяльності, який характеризується збалансованістю і якістю всіх фінансових інструментів, технологій і фінансових послуг, які використовуються підприємством, стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію його фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, а також – розвиток цієї системи [6, с. 174].

Умовами забезпечення фінансової безпеки підприємства є: високий ступінь гармонізації й узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами оточуючого середовища та інтересами його персоналу; наявність на підприємстві стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію: фінансових інтересів, місії і завдань; збалансованість і комплексність фінансових інструментів і технологій, які використовуються на підприємстві; постійний і динамічний розвиток фінансової системи (підсистеми) підприємства [6, с. 174].

Автори узагальнили питання аналізу та оцінки фінансових результатів за характеристиками фінансової безпеки виявили і запропонували такі напрями:

- оцінка рівня, динаміки й структури фінансових результатів та показників, що їх формують, тобто доходів і витрат;
- аналіз фінансового результату від операційної діяльності як основної діяльності підприємства;
- визначення впливу основних факторів на формування фінансового результату суб'єкта господарювання;
- аналіз показників рентабельності [9, с. 129].

Дослідження існуючих теоретичних підходів до розуміння поняття «фінансова безпека» дав змогу відзначити два основних спрямування її дослідження, а саме: аналіз характеристик фінансового стану; аналіз характеристик фінансових результатів. Важливо наголосити, що оцінку фінансової безпеки підприємства важливо, на нашу думку, проводити за ознаками результативності діяльності господарюючого суб'єкта. За

сучасних умов господарювання, є важливим, проводити оцінку результативності функціонування підприємства за показниками фінансової звітності, а саме: Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід). Основними результатами діяльності підприємства, відповідно до форм фінансової звітності, на нашу думку є: стан активів підприємства, джерел їх формування, його доходи, витрати, фінансові результати. У разі необхідності, перелік показників результативності, може бути розширено, відповідно до потреб аналізу. Розглянемо основні завдання аналізу характеристик результативності діяльності підприємства.

Основними завданнями аналізу фінансових результатів діяльності підприємства, під кутом фінансової безпеки є такі:

- дослідження інтенсивності динаміки показників витрат, доходів та фінансових результатів у розрізі видів діяльності підприємства;
- прогнозування можливостей отримання позитивних фінансових результатів у відповідності до ресурсного потенціалу підприємства;
- оперативний контроль процесу формування витрат, доходів, фінансових результатів та оцінка їх динаміки;
- факторний аналіз абсолютних відхилень величин фінансових результатів та визначення резервів їх зростання;
- діагностика перспектив функціонування підприємства щодо підвищення рівня фінансової безпеки шляхом позитивної динаміки показників доходів, витрат та фінансових результатів;
- розробка системи запобіжних заходів щодо зростання рівня загрози фінансовій безпеці господарюючого суб'єкта.

Основними завданнями оцінки фінансового стану підприємства, під кутом фінансової безпеки є аналіз:

- стану і структури активів підприємства та джерел їх формування щодо забезпечення рівня фінансової безпеки;
- рівня ліквідності активів та ступеня погашення зобов'язань;
- рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості та оцінка їх відповідності нормативним значенням;
- ділової активності та ефективності функціонування підприємства;
- стану дебіторської та кредиторської заборгованостей та ін.

До зазначених напрямів аналізу фінансової безпеки вважаємо за доцільне додати оцінку ефективності функціонування підприємства за показниками фінансової звітності. До оцінки ефективності є важливим дослідити інтенсивність динаміки показників рівня витрат, доходів, прибутків (збитків) на одну гривню власного, запозиченого капіталу, активів тощо. (У разі необхідності показники віддачі можуть бути доповнені (розширені) відповідно до потреб аналізу). Також важливим є досліджувати взаємозв'язок та взаємозалежність темпів зростання показників фінансової звітності господарюючого суб'єкта. Оцінка інтенсивності динаміки показників витрат, доходів, прибутків, власного капіталу, активів та інших показників фінансової звітності є вагомим складовим рівнем фінансової безпеки за даним напрямом дослідження.

При дослідженні рівня фінансової безпеки за запропонованими напрямами оцінки фінансового стану та фінансових результатів доцільно використовувати такі види аналізу:

- горизонтальний аналіз – дослідження інтенсивності динаміки показників стану активів, джерел їх формування, фінансових результатів;
- вертикальний аналіз – дослідження структури складових балансу та звіту про фінансові результати;
- трендовий аналіз – дослідження та прогнозування тенденції динаміки показників фінансової звітності на перспективу;
- аналіз відносних показників (пропорцій успішності та коефіцієнтів) – розрахунок співвідношень між окремими елементами фінансової звітності;
- порівняльний аналіз – здійснюється порівняння показників самого підприємства з підприємствами-конкурентами та іншими, що передбачено метою аналізу ;
- факторний аналіз – дослідження впливу окремих факторів на динаміку показників, що вивчаються.

Результативність аналізу фінансової безпеки залежить від об'єктивності й оперативності дій, послідовності етапів його здійснення та дотриманості принципів реалізації аналізу. Важливим є, перед початком здійснення аналітичних процедур чітко усвідомлювати програму дій (програму аналізу), яка відповідає меті аналізу та завданням її досягнення. Вагомим, для результативності аналізу, є відповідна добірка об'єктивного неупередженого інформаційного забезпечення, включаючи нормативно-законодавче забезпечення та відповідну фінансову звітність за період, що вивчається. Визначним при здійсненні аналітичних досліджень фінансової безпеки є обґрунтування системи показників, що відповідають програмі дослідження, відповідно до запропонованих напрямів. Не менш важливим є обґрунтування та дослідження індикаторів й критеріїв оцінки рівня фінансової безпеки (якісних та кількісних її характеристик) з відповідною розробленою методикою їх розрахунку (доступною та зрозумілою).

Особливу увагу доцільно приділити динаміці обраних показників (зазначених критеріїв (як позитивній, так і негативній), з метою виявлення основних тенденцій, закономірностей, можливих сценаріїв розвитку господарюючого суб'єкта.

Результатом всієї аналітичної роботи є визначення резервів зростання рівня фінансової безпеки та розробка системи профілактичних й запобіжних заходів щодо зменшення негативного впливу небажаних тенденцій окреслених індикаторів стану фінансової безпеки.

Важливо підкреслити, що для аналітичних досліджень кожне підприємство обирає свою програму і таку систему показників, що відповідає, меті аналізу та завданням її дослідження.

Висновки. Проведені дослідження дали змогу зауважити, що здійснення аналізу фінансової безпеки за вказаними напрямками дослідження дозволить:

- вивчити й дослідити можливості та перспективи динаміки характеристик фінансової безпеки за ознаками результативності діяльності підприємства (стану активів та джерел їх формування, доходів, витрат, фінансових результатів);
- здійснювати систематичний моніторинг за фінансовим станом підприємства, динамікою його фінансових результатів та можливими тенденціями ознак (характеристик) фінансової безпеки;
- розробити своєчасну оперативну систему запобіжних й профілактичних заходів щодо нівелювання негативних тенденцій впливу та мінімізації можливого ризику щодо зниження рівня фінансової безпеки господарюючого суб'єкта.

Література

1. Антонова О. В. Система критеріїв оцінки фінансової безпеки торговельних підприємств / О.В. Антонова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2011. – Вип. 2. – С. 266–273.
2. Білий М. М. Фінансові результати підприємства: факторний аналіз в умовах економічної кризи / М. М. Білий // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Економіка. – 2014. – Вип. 10. – С. 234–241.
3. Бондарчук Н. В. Управління системою фінансової безпеки підприємства / Н. В. Бондарчук, А. В. Фесенко // Молодий вчений. – 2018. – № 9 (61). – С. 237–240.
4. Горелов Д. О. Аналіз сутнісних характеристик поняття «фінансова безпека підприємства» / Д. О. Горелов, Ю. В. Лаврова // Економіка транспорт. комплексу. – 2011. – Вип. 18. – С. 35–46.
5. Дікань Л. В. Теоретичні засади фінансової безпеки суб'єктів господарювання / Л. В. Дікань, Н. П. Владімірова // Науковий вісник Херсонського державного університету (економічні науки). – 2015. – С. 144–148.
6. Картузов Є. П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти / Є. П. Картузов // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8. – С. 172–181.
7. Ніколаєва Н. А. Фінансова безпека підприємства та механізм її забезпечення / Н. А. Ніколаєва, І. М. Панькевич // Глобальні проблеми економіки та фінансів : зб. тез наук. робіт VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ–Прага–Відень, 28.02.2017 р.). – 2017. – С. 81–83.
8. Управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі в умовах невизначеності : монографія / за заг. ред. А. С. Крутової. – Харків : вид. Іванченко І. С., 2017. – 264 с.
9. Стаднюк Т. Особливості методики аналізу фінансових результатів діяльності підприємств / Т. Стаднюк // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – № 1. – С. 127–132.
10. Філімонюк Є. В. Теоретичні засади управління фінансовою безпекою підприємства / Є. В. Філімонюк, І. О. Тарасенко // Інтернаука. Серія : Економічні науки. – 2018. – № 9 (17). – С. 23–28.
11. Чмир Т. С. Фінансова безпека підприємства: сутність, мета та основні завдання / Т. С. Чмир // Перспективні напрямки розвитку економіки, обліку, менеджменту та права: теорія і практика : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конференції (Полтава, 25 червня 2018 р.) : у 4 ч. – Полтава : ЦФЕНД, 2018. – Ч. 1. – С. 52–23.

References

1. Antonova O. V. Sistema kriteriyiv otsinki finansovoyi bezpeki torgovelnih pidpriEmstv / O. V. Antonova // Ekonomichna strategiya i perspektivi rozvutku sferi torgivli ta poslug. - 2011. - Vip. 2. - P. 266-273.
2. Bilyi M. M. Finansovi rezultati pidpriEmstva: faktorniy analiz v umovah ekonomichnoyi krizi / M. M. Bilyi // Visnik Prikarpat'skogo universitetu. Seriya: Ekonomika. - 2014. - Vip. 10. - P. 234-241.
3. Bondarchuk N. V. Upravlinnya sistemoyu finansovoyi bezpeki pidpriEmstva / N. V. Bondarchuk, A. V. Fesenko // «Molodiy vcheniy». - 2018. - №9 (61). - P. 237 - 240.
4. GorEllov D. O. Analiz sutnisliah karakteristik ponyattya «finansova bezpeka pidpriemstva» / D. O. Gorelov, Yu. V. Lavrova // Ekonomika transport. kompleksu. - 2011. - Vip. 18. - P. 35-46.
5. Dikan L. V. Teoretichni zasadi finansovoyi bezpeki sub'ektiv gospodaryuvannya / L. V. Dikan, N. P. Vladimirova // Naukoviy visnik Herson'skogo derzhavnogo universitetu (ekonomichni nauki) 2015. - P. 144-148.
6. Kartuzov E. P. Vznachennya finansovoyi bezpeki pidpriEmstva: ponyattya, zmist, znachennya i funktsionalni aspekti / E. P. Kartuzov // Aktualni problemi ekonomiki. - 2012. - № 8. - P. 172-181.
7. Nikolaeva N. A. Finansova bezpeka pidpriEmstva ta mehanizm yiyi zabezpechennya / N. A. Nikolaeva, I. M. Pankevich // Globalni problemi ekonomiki ta finansiv : zbirnik tez naukovih robiv VIII Mizhnarodnoyi nauково-praktichnoyi konferentsiyi (Kiyiv–Praga–Viden, «28» lyutogo 2017 roku). - 2017. - P. 81-83.
8. Upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpriEmstv torgivli v umovah nevznachenosti: kolektivna monografiya / Za zag. red. A. P. Krutovoyi – H. : Vidavets Ivanchenko I. P., 2017. – 264 s.
9. Stadnyuk T. Osoblivosti metodiki analizu finansovih rezultativ diyalnosti pidpriEmstv / T. Stadnyuk // Ekonomichniy chasopis ShidnoEvropeyskogo natsionalnogo universitetu imeni Lesi Ukrayinki. - 2016. - № 1. - P. 127-132.
10. Filimonuk E. V. Teoretichni zasadi upravlinnya finansovoyu bezpekoyu pidpriEmstva / E. V. Filimonuk, I. O. Tarasenko // Mizhnarodniy naukoviy zhurnal "Internauka". Seriya : Ekonomichni nauki. – 2018. – № 9 (17). – P. 23-28.
11. Chmir T. P. Finansova bezpeka pidpriEmstva: sutnist, meta ta osnovni zavdannya / T. P. Chmir // Perspektivni napryamki rozvutku ekonomiki, obliku, menedzhmentu ta prava: teoriya i praktika: zbirnik tez dopovidey Mizhnarodnoyi nauково-praktichnoyi konferentsiyi (Poltava, 25 chervnya 2018 r.): u 4 ch. – Poltava: TsFEND, 2018. – Ch. 1. – P. 52-23.

Рецензія/Peer review : 29.04.2019

Надрукована/Printed : 11.06.2019

Рецензент: д. е. н., проф. Войнаренко М. П.